

Эхэ хайхан нютагаа эд хамта мандуулаж!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996

АВГУСТЫН
8

Зунай бүл хүлээн
хонин харын 25
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№149 (19489)
Газетын сэл
хэлсэгт.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИТЕЛЬСТВАДА

УТНЫН нүүрхэнэй уурхайн
вугууда мүнхэн хангай
тууһаламжа үзүүлхэ онсо
хэмжээнүүдые абаха
үргэлжэлээр.
Правительство
исфертээр ороһон
туһаамжа үгэхэ
тогтоол абанайнгаа
Түгнэн нүүрхэнэй
барилгын
Сагаан-Нуур
пивын баарай
наймаанһаа ороһон
аша туһада
зүбшөөһөн байгаа.
гэжэ
бүлгэмэй
тэрэ тоодо
нүүрхэ олзборилдог
предпријитинууд
бии байһан мүнхэн
гүйсэд гаргашалжа,
шадахагүй байна.
ушарта эдэнэй
эрилтэнүүдые
тула Буряад
Правительство
эмхинүүдтэ хохидол
имэ
эрилинүүдые абаха
болонго.
Эрдэнэ зэндэмэни
Байгал нуурай оршон
газар нютагуудые
хайнаар хүгжөөхэ
бодотоор бэсүүлэгдэжэ
Буряад
дамжуулан
үргэн ехэ программа
нарада зүбшэн
хэлсэгдэ табижа байна.

Правительство баталан абаба.
Иимэ ойлгомжо тухай
республикымнай хүн зон
түрүүшынхэ хоёр жэлэй урда
тээ дуулаа һэн. Ушарын гэхэдэ,
олоной хабаадалгатай
уласхоорондын эрдэм ухаанай
конференци Улаан-Үдэдэ
эмхидхэгдэ һэн. Тэрэ 1992 ондо
Рио-де-Жанейро хотодо
үнгэргэгдэһэн бүхэдэлхэйн
экологическа хуралдаас
үргэлжэлүүлхэн байгаа бшуу.
Имагтал дүрбэн жэлэй урда тээ
тэрэ хуралдаан дээрэ Байгал
нуурай оршон тойрон хадаа
нютагуудые тогтууритайгаар
хүгжөөһын эрхим хайн газар
болохо аргатай гэжэ тоолодоо
һэн.

Байгша оной май нарада
Россин Федераци ороноо
тогтууритай хайнаар
хүгжөөһын гүрэнэй хараа түсэб
зохёожо захиалан юм.

Манай Буряад орондо
Байгалин баялигуудые гамтай
наринаар ашагалгын институт
энэ үргэн ехэ шэнэ программа
болон албан зургаануудай, олзын
хэрэг эрхилэгшэдэй
хабаадалгатайгаар тэрэнэй
хүдэлмэрилэгшэд дэлхэйн эрдэм
ухаанай ба ажал ябуулгын шэнэ
хараа шэглэлүүдэй үндэһөөр
тогтууритай хайнаар
хүгжөөлгэдэ Буряад
Республикые дамжуулан
оруулха үргэн ехэ программа
декабрь нарада зүбшэн
хэлсэгдэ табижа байна.

АЛТА олзбориллошод
засагай зургаануудай
туһаламжадэмжэлгэдэ хүртэхэ
ёһотой. Ушарын гэхэдэ,
тэдэнэр үнэтэ шуухаг металл
олзборилхоодоо, оронойнгоо
алтанай ноосые нэмээхэһээ
гадна, гүрэнэй бюджеттэ налог
татабаринуудые, бусадшы
түлбэринүүдые оруулжа,
гүрэнэй мүнхэн хангыё эли
бодо арьбадхалсана бшуу.

Баунтын аймагай нютагай
захиргаанай өөлөдөн
хүтэлбэрийн дуралхалаар
Буряад Республикын
Правительство "Алта
малтагшадай "Искра" артель"
гэжэ хизаарлагдан
харюусалгатай нүхэсэлдэ
газарай участогуудые
хэрэглэхэ болзорые үшөө
гурбан жэлээр нунааба.

Тийхэтээ хамта
"Витимгеопрот" гэжэ
хизаарлагдан харюусалгатай
нүхэсэл саг зуурын туршада
хэрэглэхэнь 62,2 гектар
участок талалжа үгэхэ тухай
тус аймагай нютагай өөлөдөн
хүтэлбэрийн шийдхэбэри
дэмжэһэн байгаа.
Хизаарлагдан харюусалгатай
энэ нүхэсэл саананхи гурбан
жэлэй туршада республикын
хойто хубида шэжэр алтанай
хэбтэшэтэй газарые
олзборилхоор хараалагдаа.

Буряад Республикын
Президентын ба
Правительствын хэблэлэй
албан.

Зунай бэлшээри зүбөөр хэрэглэе

НҮ НААМ ЕХЭЭР ДООШОЛНО

Буряад аймагай ажахынуудай
фермэнүүдэй энэ жэлэй
үшэн хахад жэлэй дүн
наадам, нү наам эрид доошоо
байна гэжэ ойлгохоор.
Манай ажахынуудай
нэгэдэлэй Түбэй,
Манай ажахынуудай
"Сибиряк" нэгэдэлэй Түхэнэй
фермэнүүд бэнэндээ
нү наалияа балай
оруулбагүй. Эдэ
фермэнүүд үнэн бүриһөө
эргээр тус тустаа 118 ба
килограмм нү наанан байха

нэгэдэлэй Еловкин, Түхэнэй
нэгэдэлэй Могой-Горхоной
фермэнүүд байгша оной эхинһээ
хойшо нү үйлэдбэрилхэ
хэмжээгээ эрид доошолуулаа.
Жэшээнь, Гужирай фермын
наалинадай үнгэрһэн жэлдэ 6
нара соо үнэн бүриһөө 934
килограмм нү наанан наань,
харин энэ жэлдэ миил 448
килограмм нү үйлэдбэрилжэ абаа
юм.

Нү наалин мэдээн сооһоо
абажа харахада, дээрэ
хэлэгдэһэн фермэнүүд сагаан
эдэ үйлэдбэрилхэ хэмжээгээ
эрид бага болгоо гэжэ харахаар.
Гэхэтэй хамта үнгэрһэн нарада
үнэн бүриһөө яһала ехэ хүн
наагдажа абтаад байна.
Тусхайлбал, "Маяк" нэгэдэлэй

Гужирай фермын коллектив,
"Сибиряк" нэгэдэлэй
Түхэнэй, Түхэрэснэй,
Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой
Тоорын фермэнүүд эдэнэй
тоодо оролсоно. Эдэ
фермэнүүд нү наалияа зарим
тэдэгээр дэснэлүүлбэшыё,
нөдондонойнгоо хэмжээндэ
үшөөл хүрэхэ үдышгэ.

Аймаг дотор абаад харабал,
1996 ондо үнэн бүриһөө дунда
зэргээр 328 килограмм нү
наагдаа, энэнь нөдондо жэлэй
энэ үеынхиһөө яһала дэснээ
болонго.

И. ХАРТАХОЕВ,
Түхэнэй аймагай хүдөө
ажахын
управлениин ахамд
зоотехник.

АМАРШАЛНАБДИ!

Буряад урда габьяатай байһанайн ба
улаан саг соо оролдосотойгоор
байһанайн түлөө Россин Федерациин
Министр Б. Н. Ельцин 1996 оной июлиин 20 -

ной Зарлигаар "Бурятзолото" гэрэн акционернээ
бүлгэмэй генеральна директор Дмитриев Валерий
Анашевичыё Хүндэлэлэй орденоор шагнаба.

Адууһа малда - элбэг тэжээл

ЗОРИҢОНДОО ХҮРЭХЭБДИ

Энэ жэлэй үбһэ хуряалгада бии байһан мөөртэ 9 трактор
хабаадуулагдаха юм. Тэдэмнай бултадаа заһабарилагданхай дээрэһээ
үбһэ хуряалгада мүнөө табигдаба. Бэнэ техникэ гэбэл, ногоо сабшадаг
24 косилка, үбһэ һүрилдэг нэгэ түхээрэлгэ, 14 метр утатай хоёр
тармуур, гурбан волокуша бии. Эдэ бүхэ түхээрэлгэнүүдэ тусгаар
үбһэншэдэй бригадада даалгажа үгөөбди.

Байгша ондо 270 гектар нүхэсэл саалангай ногоо сабшажа, хуряажа
абахаар түсэблэнхэйбди. Тээд ургаса ногоон балай хайн гэхээр
бэшэ. Энэ зун ехэл хүйтэн, хуурай байжа, ногооной гарасада
муугаар нүлөөлбэ.

Июль нара соо ороһон хура бороогой һүүлээр ногоон балай
хайжараадибагүй. Хүлөөжэ байха бэшэ хадаа үбһэндөө саг соогоо
оробобди.

Манай нэгэдэл тиимэ олон малтай бэнэ юм. 50 толгой үхэртэйбди,
1129 хонитойбди. Эдэ малда бүхыдөө 3000-4000 центнер хайн
шанартай үбһэн хэрэгтэй болонго. Энэ хараа зорилгодоо хүрэхэ,
һарбайһанаа абаха аргатайбди гэжэ мэдүүлхэ байнабди.

Б. ЖАМЬЯНОВ,
Хэжэнгын аймагай Могсохоной
таряашанай ажахынуудай
нэгэдэлэй түрүүлэгшэ.

ХУРА БОРООДОШЬЕ НААТАНАГҮЙ

Шэрэнгийн колхозой аймаг
соогоо түрүүлэн үбһэндөө
орохынь газетын уншагшад
найхан ушлаһан байгаа ёһотой.
Энэ ажахын үбһэншэд мүнөө
"Голубой" гэжэ газарта 300 гаран
центнер үбһэ һүрилжэ абаба.

Колхоз дотор ори ганса
үбһэншэдэй звено байгуулагдажа,
дүршэлтэй механизатор, бэрхэ
хүтэлбэрилэгшэ М. П. Бадмаевта
даалгадан юм. Запас
хэрэгсэлүүдэй, тоно түлишын
үнэтэй болоһон, бии байһан
техникын элэжэ муудаһан үе сагта
иигэжэ хүдэлхэдэнь, ашаг үрэтэй
байна бшуу. Хоёрдохөөр, нэгэ
бригадада техникэ талаар
хангалга хэхэдэньшыё шилээд
хүнгэн болонго ха юм.

Бригада 4 тракторнаар ногоо
сабшажа унагаана, 3 тармуур,

үбһэ бухал болон суглууддаг,
үбһэ һүрилдэг түхээрэлгэнүүдые
трактор шэрэнэ. Ажахын
ахамад агроном Ц. Н. Гомбоевой
мэдүүлхэнь, ёһоор,
механизаторнууд Николай
Кусаинов Самбу Дарижапов
хоёр ногоо сабшалга дээрэ
ажалай үндэр бүтээсэ туйлажа,
бэшэндээ жэшээ харуулан
хүдэлнэ. Эндэ бүхыдөө 14 хүн
ажалладаг.

Бороогой, орожо, хэды
наатуулашыё наань,
механизаторнууд ногоо сабшажа
ажалаа зогсооногүй. Мүнөө эндэ
хоёр зуугаад гектар талмайн
үбһэн хатажа, хуряагдахаар
болонго.

Д-Ц. ДОРЖИЕВА,
Яруунын аймаг.

ШАДААЛ НАА ЕХЭЭР

Таряашанай ажахынуудай "Сибиряк" нэгэдэл байгша ондо адууһа
малдаа 12000 центнер үбһэ бэлэдхэхэ түсэбтэй юм. 1600 гектар пуга
сабшалан дээрэһээ эды шэнээн хэмжээнэй үбһэн нөөсөлэгдэхэ
байна.

Нүүлэй мэдээгээр эндэ 100 гектар сабшалангай ногоон унагаандажа,
200 гаран центнер үбһэн һүрилэгдэн абтаба. Нэгэдэлэй Түхэнэй
отделениин механизаторнууд түрүүлэн үбһэндөө ороо. Эндэхи
үбһэншэд даб дээрэ зуугаад центнер тэжээлтэй болоод байна.

Ажахы дотор үбһэншэдэй 5 звено байгуулагданхай юм. Звено
бүхэндэ тусхай даабари үгтэнхэй. Үбһэндэ хабаадаха хүнүүдтэ
түлэгдэхэ, түлбэрийн гурим шэнээр зохёогдожо, баталагдан абтанхай.
Жэшээлхэдэ, механизаторай центнер үбһэ бэлэдхэхэдэнь, 2000
түхэриг, һүүдэнь комиссиин абанайн удаа центнер бүхэндэнь 500
түхэриг мүнхэн нэмэжэ түлэгдэхэ юм.

Хэрбээ звеногой түсэбөө үлүүлэн дүүргээ гэшэ наань, 50 процентинь,
механизаторнуудта шагнал үбһөөр үгтэхөөр зохёогдонхой.

Ургаса мүнөө жэлдэ хайн гэхээр бэшэ. Тиимэһээ ургаа болоһон
юумса сүм суглуулжа абаха гэшэ механизаторнуудай гол зорилго
мүн.

А. ШАРГАКШАНОВ,
Түхэнэй аймагай
"Саяан" газетын корреспондент.

Адууна малда - элбэг тэжээл

Хүдөө ажахын шухала ажалтай нэгэн - адууна малда тэжээл бэлдэхэд эгээл харюусалгатай хаана мүнөө хаа хаанагүй хүрээж эрбэ. Сэлэнгын аймагтай колхозуудай болон агропромышленна комплексын хүдөө ажахын бусад бүридэлүүдэй гэшүүдэй ба хүдэлмэришэдэй энэ шухала хааная хайшан гээд үнгэргэдэг тухай тэдэнэрэй дүй дүршэл ба ажал хүдэлмэритэйнь, мүн мүнөө үеын байдалтайнь уншагшадаа дүтөөр танилсуулха зорилго урдаа табиһан байгаабди.

Тэжээл бэлдэхэд ямаршые үе сагта онсо удха шанартай байһан гэшээ ааб даа. һаяшаг болотор тэжээл нөөсэлэлгэдэ ганса хүдөөгэй улад хабаададаг бэшэ, харин хотын зон, промышленна предприятинуудай, эмхи зургаануудай ажалшад,

луговодуудай ажал тухай дурдангүй гарахын аргагүй. Сэлэнгын луговодууд үши саһаа хойшо холо ойгуур нилээд суурхалан байха. Эдэнэрэй аша оролдолгоор мүнөөнэй ойгогдосогүй сагта эндэ яһала ехэ хэмжээнэй үбһэн нөөсэлэлгэдэ абганагэхэдэ, адуу болохогүй. һүүдэй хоёр жэлэй турша соо үбһэ бэлдэхэд хэмжээн нилээд дээшлээ. Мүнгэ танганай дуталдаһан дээрэһээ ажaxyнууд мүнөө уһалууриингаа түхээрэлгэнүүдые заһабарилхаһаа байха, наг шэбхэ, минеральна үтэгжүүлгэ сабшалангууд дээрэе гаргажа шадахаһаа болинхой. Гансал луговодуудай оролдолгын ашаар үбһэн яһала хүрэмөөр хуряагдаһан гэжэ онсолон тэмдэглэхээр.

Тусхайлан хэлэбэл, нёдондо аймаг дотор бүхыдөө 110 мянган гэхэ гү, али урзанда

ЭМХИДХЭЛНЭЭ ЭХИТЭЙ АЖАЛАЙ ДҮНГҮҮД

ахалагша классуудай хурагшад, һананайнгаа амаралтада гараһан пенсионернууд хабаадалсадаг байһан. Тингээдшые тэрэ үедэ ажaxyнууд нилээд олон үхэр мал, хони хургадые, адуу моридые харууһалдаг байһан гэшээ. Хүдөөгэй хид өһөдынгөө хүсөөр тэжээл бэлдэхэдэеэ балай дабажа шадаһашыегүй байгаал даа.

Үбһэ, сенаж, силос, витаминтай ногооной гурил ба түмһэгэ ургамалнуудые ехээр лэ бэлдэхэдээ, һү, мяха, нооһо элбэг дэлбэгээр үйлэдбэрлэжэ абаха аргатай байна бшуу. Эндэхээ хүн зоной саашанхи ажабайдал, ажаһуудал баһал сэхэ дуудыдалсаһал байгаа ха юм. Хотын предприятинууд хүдөөдэ тракторнуудые, бусад хэрэгтэй техникэ үгэжэ тухалхынгаа хажуугаар түлөөлгөшэдэ яһала олоор эльгээдэг заншалтай байһан юм.

Мүнөө тэрэ сагнай үнгэрэн ошонхой. Хүн бүхэн, предприти, ажaxy бүхэн өһөд өһөдынгөө талануудые харадаг үе саг хүрээжэ ерэнхэй бшуу.

Энэ хэлэгшээ аймагтай хэдэн баримтануудта үндэлхөөр гэжэ һанагдана. Нёдондо жэлдэ сагай ехэл тогтуургүй байһан, хүйтэн хабарай, хуурай зунай, үер уһанай болоһон, мүн тэрэһинээ гадуур запас хэрэгсэлнүүдэй олдоогүй дээрэһээ техникын саг соогоо заһабарилгаагүй байһан ушарһаа хүдөөгэй ажaxyнууд ургасаяа һананан соогоо сүм суглуулжа шадаагүй. Ургаса ногоошые мүртэй һайн байгаагүй гэжэ тэндэхи хүн зонтой мүнөө уулзажа хоорэлдэхэдэмай, хэлэжэ байгаа һэн.

Зунай ган гасуурһаа боложо, тэжээлэй ургамалнуудай ургасань шатажа һалаа ха юм. Иимэ хүндэ эрхэ байдалда хэды ороошые һаа, аймагтай тэжээл бэлдэхэдэ 100 мянга гаран центнер үбһэ бэлдэхэдэ абанан байна. Техникын болон тоһо түлишын дуталдаһан, мүн ондоошые ушар шалтаганууд дээрэһээ эндэхи ажaxyнууд үбһэ бэлдэхэдэ ажалаа ехэл унжагайруулаа һэн. Ногооной һайжархыень хүлэсэе, үбһэндөө орой орохо ушаршые дайралдаа. Тингээдшые техникэ, хүнүүд дуталдажа ехэл зобоогоо бшуу.

Аймагтай олохон ажaxyнууд ган гасуурай болоһон дээрэһээ ехэнхи талмайнгаа ургасыень малдаа эдюулхэ баатай болоо бэлэй. Иимэ ушар дээрэһээ һайншые, муушые шанартай үбһэн ажaxyнуудай адууна малай гол тэжээлынь боложо үгоо. Орооһо таряа ехээр таряжа, баян ургаса суглуулжа абадаг Карл Марксын, XX партсездын нэрэмжэтэ колхозууд хараалһан ургасынгаа өфидоол тэн хахадынь хадажа абаа бшуу. Тиимэһээ үбэлэй сагта малай тэжээлэй рациоңдо орооһо таряанай зүйл мүртэй хубаарилагдажа үгтөөгүй.

Хүдөө ажaxyн управлениин мэргэжэлтэдэй мэдүүлһэнэй ёһоор, байһан тэжээлээ зүбөөр, гамтайгаар гаргалшажа, нэмэлтэ тэжээл бэлдэхэдэ ашаар аймагтай ажaxyнууд үнгэрһэн үбэлжэлгээ яһала һайн үнгэргөө гэжэ онсолон тэмдэглэхээр. Юуб гэхэдэ, эндэ мал үсооноор гарзада оруулагдаа. һү һаали зарим тэды дээшлүүлэгдээ. Тугал, хурьгад яһала олоор абтанан байха юм.

Тэжээлэй асуудалда тогтоо хадаа эндэхи

жэлэйхитэй сасуулахда, 12 мянган центнерээр ехэ үбһэн бэлдэхэдэ һэн. Энэниен тэжээлэй единицэдэ оруулахда, 45 мянган центнер болоно. Хамтын-хубаарилгын Сэлэнгын ажaxyн луговодууд муу бэшээр хүдэлжэ, дүн хамта 15 мянга гаран центнер гэхэ гү, али 1994 онойхиһоо 5 мянган центнерээр ехэ үбһэ һүрилжэ абанан байха.

Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозойхид үбһэ нөөсэлхэ талаар түсэбөө холо үдүүлһэн юм. Юроогэй ажaxyн тэжээл бэлдэхэдэ бүхыдөө 17 642 центнер гэхэ гү, али аяар 10 000 центнерээр ехэ хэмжээнэй тэжээл бэлдэхэдэ абанандаа, аймаг дотороо түрүүлжэ гараһан байна. Хүйтэн хабарай, хуурай зунай хэды болоошые һаань, колхозой луговодууд өһөдынгөө һэнхэлээр хүдэлхэдөө, иимэ үндэр дүн туйлажа шадаба бшуу.

Таряашанай ажaxyнуудай Кировэй нэрэмжэтэ нэгдэлэй, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой, таряашанай ажaxyнуудай Жаргалантын эблээй луговодууд мүн лэ һайнаар хүдэлжэ, ажaxyнуудайнгаа адууна мал үбһөөр яһала хүсэд хүрэхөөр хангаһан байна. Илангаяа Жаргалантын луговодуудай дүй дүршэлыень халанабахаар гэжэ һанагдана. Дүй дүршэлтэй луговодуудай һананайнгаа амаралтада гарахадань, тэдэнтэй суг хүдэлдэг залуу, дунда һананай үетэн аханарайнгаа хэрэгые халан абана. Энэ заншалынь ехэл һайшаалтай.

Һүүдэй хоёр ажaxy һаяшаг болотор луговодуудай дүй дүршэл республика соогоо дэлгэрүүлдэг ажaxyнуудай тоодо ородог байһан ааб даа. Үбһэ һалхитуулан бэлдэхэдэ түрүү онол арга өһөдгөө нэбтэрүүлжэ, һайн шанартай тэжээл нөөсэлдэг болоһониень баһал шюуса бэшэ. Эдэ ажaxyнуудай баазанууд дээрэ республиканска суглаанууд, зүблөөнүүдые үнгэргэгдэһэн байха. Мүнөөнэй хүдөөгэй байдал угаа хүндэ. Хэдэн һараар салын абахаһаа болиһон сагта хүнүүд өһөдынгөө һэнхэлээр хүдэлхэдөө, иимэ һайшаалтай үрэ дүнгүүдые туйлажа шадана бшуу.

Түгэсхэлдөө энэ жэлэй үбһэ нөөсэлэлгэ тушаа тогтомоор. Шухала кампанида хабаадуулагдаха техникэ заһабарилха хэрэг илангаяа мүнөө үедэ ехэл орёо болонхой. Запас хэрэгсэлнүүдые худалдажа абаха мүнгэн зоори ажaxyнуудта үгы. Бэрхэшээлтэй байдалай хэды ушарашые һаань, сэлэнгынхидэй урдаа табиһан зорилгоёо нэрэтэй сёлотойгоор бэсүүлхэ байһандань нэгэшые нэжэг түрэнгүй.

Аймагтай ажaxyнууд арга хургаяа оложо, техникэ болон түхээрэлгэнүүдэ саг соонь бэлдэжэ, үбһэндөө эдэ үдэрнүүдтэ оробо. Эдэнэр байгша ондо 17786 гектар сабшалан дээрэһээ, 153 мянган центнер гэхэ гү, али гектар бүхэһинөө дунда зэргээр 8,6 центнер һайн шанартай үбһэ нөөсэлжэ абахаар түсэблэнэ. Энэнь нёдондонойхиһоо холо дээшээ юм. Зарим ажaxyнуудай бүри баян ургаса хуряжа абаха байһандань маргалта одоол байха ёһогүй. һананандаа хүрэхэ гэбэл энэ шухала хаһаа эрнэмтэйгээр эмхидхэхэ хэрэгтэй.

А. ДОНДОКОВ.

Үбэлдэ яажа бэлдэнэбибди?

ДЭЭРЭЭ ОРТОХОГҮЙН ТУЛ

Зунай зулгы хаһа богонихон, хэхэ, бүтээхэ хэрэгүүд олон... Эдэнэй эгээл шухалань гэхэдэ, ерэхэ үбэлдэ бэлдэхэл болоно. Ямаршые засаг түрүн байгаа сагта хүйтэнэй хаһада эртэһинээ бэлдэхые оролдохо болоһонди. Үнгэрһэн үбэлые Захааминай аймагтай эмхинүүд, предпритинууд шахардуу байдалда үнгэргөө һэн. Энэ асуудал мүнөө жэл урданайхиһаа дутуугүй орёо, хүнэй шэхэндэ мүнөө хажар болоһон үнөөхийл мүнгэн гэшэнь үгы, заһабарилха, бариха ажал гэшээ дүүрэн юм ха. Закаменский Горкоммунэнерго гэрһэн бага предпритиин директор Юрий Иванович Грачев үбэлдэ бэлдэхэлэй ямараар яажа байһан тухай ингэжэ хөөрлэ:

Нёдондо үбэлые бидэ ехэл тухашаржа үнгэргөө һэмди, Закаменский, Холтоһон һууринтай ажаһууһаад мазудай дуталдаһан ушарһаа хэдэн үдэрөөр янгинама үбэлэй дунда дулаасуулагдаагүй байрануудта даараха баатай болоо һэн. Мүнөөшые жэлдэ иимэ үзэгдэл ажабайдалдамтай ушарһаагүй гэжэ хэлэхэнь хүшэр болоод байна.

Районой бюджетһээ багаһаанаар ородог мүнгэн хаанашые хүрэнгүй, өһөдынгөөл хүсөөр энэ хүшэр байдалһаа гараха аргаа бэдэрнэбди. Техническа түхээрэлгэнүүдэй үгы байһанһаа боложо, ажалшые үгы, тингэжэ бидэ 60-аад хүшине

амаралтада гаргаха баата болообди. Урдань энэ үедэ бидэ ажалшадай дуталдаһаа, үшөөр 40 хүшине саг зуура абажа, үбэл бэлдэхэлэй хүдэлмэри ябуулжа байдаг бэлэйбди.

1993 ондо котельня заһабарилгын хуаһаар ябуулжа, 2 томо котел табиһан байгаабди. Сентябрь болон котельниин байра заһабарилгын хүдэлмэри дүүрэхэ болоһон. Нэгэ котел мүнөө үедэ кашпата заһабарилгада байна. Э ажалнай мүнгэгүйһөө боло урагнашые ябанаргүй даа. Хүдэлмэридэ хэрэгтэй болон зүйлүүдые Красноярск хот заводто захиал хэжэ, хэлэ баталһан аад, 150 миллион түхэригыень мүнөөшые болоһон үлэжэ ялжа байнабди. 1 миллион түхэригэй элдэ диаметрай соргонуудань насосуудые болон бүс түхээрэлгэнүүдые Москва хот заводто захиһан аад, баһал туйла шаданаргүйбди.

Ингэжэ унжагайржа байһаан саг соогоо энэ хүдэлмэри дууһаабди гэжэ хэлэхэнь хүшэр болоод байна. Захааминай аймагтай экономическа тухаламжа үзүүр тухай" Буряад Республикын Правительство тогтоола баһан юм. Энэ тогтоолой ёһоор, аймагта 80 миллион түхэриг үтэхэ ёһото хэзээ энэнь бии боложо, үгтэ юм, мэдэхын аргагүй.

Н. ГАРМАЕВ.

Дэлгүүрэй үнэ сэнгүүд

ЭЛБЭГШЫЕ ҺАА, ҮНЭТЭЙ

Хотын түбэй дэлгүүрэй эдөө хоолой зарим зүйлнүүдэй үнэ сэнгүүд үнгэрһэн амаралтын үедэ ханшаа байбаг гээд адагһаа хархадань мяхан болон мяханай, заганаһай, һү болон һүнэй зүйлнүүд, огородой эдөөн, алим жэмэс гэхэ мэтэ шалээд элбэгээр асарагдаба. Тухайлаань тогтожо хэлэхэ болоо һаа, **мяхан болон мяханай зүйлнүүдэй үнэ сэнгүүд** хубилаадхибагүй. Акционернэ "Горпротгорт" бүлгэмэй дурадхаһан үхэрэй, гахайн мяханай сэнгүүд хэм соогоо үбэлдэ Энэ үдэр тэдэнэр хониной мяха наймаалхадаа, килограммынь 14000 түхэригөөр, үмсэһөө ороһон үхэрэй мяхан 15000-23000, хаһан талань 13000, гахайн мяхан 17500-20000, гахайн даһалагдаһан гадар оохон 19000, гахайн даһалагдаһан гадар оохон - 20000, гахайн сонгоогдохон гадар оохон 25000, мориной мяхан 13000 - 15000, хониной мяхан 13000-15000 түхэригөөр худалдаа. Загарайн бройлер фабрикын асарһан таһагай мяханай сэнгүүд 14500, дальбарагай мяхан - 10000, Улаан-Үдэн шубуунай фабрикын таһагай мяхан 12000 түхэригтэ байгаа.

Загана яһала элбэгээр сондо дурадхагдаба. Хүйтэн сонгоогдохон омоли 25000, селёдо 20 000, даһалагдаһан селёдо 11000, омоли 10000-14000, горбуша 13000-14000, даһалагдаагүй омоли 7000-9000, минтай 7000, ялаагана 4000-6500, алгана 6000-8000, улаан нодэн 6500, булуусхай 25000 түхэригөөр наймаанда табигдаба.

Улаан-Үдэн хүнэй комбинат **һүн болон һүнэй зүйлнүүдэ** элбэгээр асарһан байха юм. Хахад литрэй саарһан туулмагтай һүн 1700, хахад литрэй шэлтэй "Снежок" 2700, сахарлагдаһан эзэгэйтэй хэгдэһэн 100 граммтай сыр 1500, 250 граммтай зөөхэй 3500, байр тиймэрхүү шэнгүүрэй эзэгэй 3700, хахад литрэй шэлтэй тарга 2000, "Воронезско" сортын хатуу сыр 27500, малай тоһон 22300, хүдөө литр һүн 3000, үмсэһөө наймаалагдаһан "эдам" сортын хатуу сыр 32000-32200, "костромской" сортын сыр 24000, малай тоһон 2000-22000. Эрхүүгэй саарһан амһартагай литр һүн 5200 түхэригтэ худалдагдаба.

Колбаса болон колбасагай зүйлнүүд баһал элбэг. Улаан-Үдэн мяханай комбинатай үйлэдбэрлэһэн 8 зүйлэй, акционернэ "Горкомторг" бүлгэмэй 9 зүйлэй, үмсэһөө ороһон баһал 3 зүйлэй колбаса сондо дурадхагдаһан байна. Гахайн сээжэ табиһан сонгоогдохон мяхан, гахайн даһалагдаһан гадар оохон, "Заря" сортын хатуу сыр гэхэ мэтэ наймаанда табиһаа.

Огородой эдөөн түүбэрлэн нэрлэбэл, нэһэ үгэрсэ - 4000, помидор - 5500-6000, капуста - 4500-6000, һонгино - 3500-4000, свёкло - 6000, морхөөб - 10000-11000, чеснок - 7000, кабачок - 4000-6000, бага мангир 2000, багса укрон - 1000, багса петрушка - 2000, хүнэг хартаабха 25000 түхэригөөр худалдагдаба.

Жэмэс: килограмм яблока 9000-15000, Францын асарагдаһан яблонь 13000, банаан 8000-10000, сливэ 11500-12000, хатаагдаһан сливэ 12000, виноград 17000, персик 5000-12000, гүрэн 13000, лимон 13000, арбуз 3500-4000, 5 литрэй хүнэг эзэгэнэ 8000, 10 литрэй хүнэг нэрһан 70000, баһал нимэрхүү хүнэг үхэр нэһэ 75000, апельсин 14000, мангарин 15000-17000 түхэригтэ байгаа.

Бэйгэ зүйлнүүд: зүгын тоһон 20000, килограмм элһэн сагса 3500-3800, карамель конфетэ 12900-14700, шоколадна конфетэ 2000, таһагай 10 үндэһэн 5000-7000 түхэригөөр сондо дурадхагдаба.

Редакциин социально-экономическа тэ...

ОРОД гүрэнэй түүхын хуралсалай номууд шэнээр бэшгэдэж хэблэгдэнэ. "Ород гүрэнэй түүхэ эгээл эртэ урда сагнаа XVII зуунай эсэс болотор" гэхэн А. Н. Сахаров В. И. Буганов хоёрой бэшгээн, 10-дахи класста үзэхэ, 1975 ондо хэблэгдэһэн ном тэдэнэй нэгэниинь болоно. Эндэ манай яһатад хэр зэргэ ямараар харуулагдаа гэшэб гэхэн асуудал гарана.

Монгол угсаатад эртэ дээдэ үеһөө ородуудтай холбоотой байһан. Тиймэһээ шэнэ учебнигтэ монголшууд тухай яһалахэлэгдэнэ. Юрээртэ сагнаа Орос гүрэндэ олон арад ородог байгаа: Киевскэ гүрэн, Москвагай Русь, хожомынь Россин импери олон яһатадаа бүридэдэг хэн. Тэдэнэй зариманиинь, жэшэнь, угро-финн угсаатад Прибалтика болон Новгородой газараар Волго, Ока, Москва голнуудай эрьээр славянуудтай худхаралдан хуудаг байгаа. Харин Кавказай, Дунда Поволжин, Ураал шадарай, Хойто зүгэй, Дунда Азиин, Баруун Сибириин арадууд гүйсэд бүридэһэн хойноо Ород гүрэндэ ороһон юм. Тэдэнэй зариманиинь амгалан ёһоор, зариманиинь хүсөөр нэгэдүүлэгдэһэн байха.

Ород зон гэшэ анханһаа хойшо ходо иишэ тийшэ

финн арадуудай түүхэшэ тэмдэглэдэг. "Москва" гэхэн нэрэ угро-финн хэлэнһээ гарбалтай гэдэг.

Мүнөөнэй ород, украин болон белорус угсаатад зүүн славянууд гэжэ нэрлэгдэдэг байһан. Тэдэнэй түрүүшын гүрэниинь Киевскэ Русь гэжэ нэрэтэй байгаа. Энэ гүрэнэй газарынь Хара далайһаа Балтиин далай хүрэтэр, Польшын хилэһээ Волго мурэн хүрэтэр нэмжыдэг хэн. XII-XIII зуунай үеэр Русь 50 шахуу княжество боложо бутарһан байна. Тэдэн Киевтэ ёһын тэды лэ мэдэлтэй байгаа. Русь гүрэнэй газар дээрэ бии болоһон гол княжестванууд гэбэл, Киевскэ (түбынь Киев хото), Черниговскэ болон Северскэ (түбүүдын Чернигов болон Новгород-Северский хотонууд), Новгородой княжество (түбынь Новгород), Галицко-Волынскэ, Владимир-Суздальскэ, Полоцко, Смоленскэ княжестванууд болоно. Тэдэнэй газар дээрэ бүри тэрэ үедэ Ростов, Суздаль, Владимир, Смоленск, Ярославль, Муром, Рязань болон бусад томо хотонууд баригданхай байгаа.

Бодото дээрэ эдэ 50 шахуу княжестванууд хаанта засагта гүрэнүүд байгаа. Зүгөөр толгойлогшонь "хаан" гэгдэдэггүй, харин "агуухэ тайжа" гэжэ нэрлэгдэдэг хэн.

Эгээл энэ үедэ зүүнэй зүүн

нэгэдэһэн юм. Гэбэшье монгол гүрэн Русьта "татаарнууд" гэхэн нэрээр лэ алдаршалан байна.

XII зуунай 50-яад-60-аад онууд багаар тайшууд угсаатанай ноён Есүгэй, олонхи монгол угсаатанин нэгэдүүлжэ шадаа гэжэ хэлэгдэнэ. Энэ баталамжа балайшы зүйтэй бэшэ ха.

Есүгэйн татаарнуудта хорлуулагдаһанай хүүлээр тэрэ нэгэдэлын һандаржа, гэр бүлэнь ядаралта байдалда ороо. Тэрэнэй

Половецүүдые наман ябажа, Урда Оросой талада гараа хэн.

Бэлигтэй залуу жапжан Зэбэ, дүршэл ехэтэ үбгэн Сүбээдэй дарга "манда половецүүд лэ хэрэгтэй, бидэ таанартай дайлагдаха хүсэлэнгүйбди, эбэй хэлсээ, хэс" гэхэн дурадхалтайгаар элшээрэе эльгээһыень, ородууд тэдэниинь алаад, монгол сэрэгшэдэй урдаһаа шуумайба. Тийн 1223 оной майн 31-дэ Калка

хаанай энэ Баруун Уласынь гү, али Алтан Ордон зүүн тэе Иртыш мурэнһөө эхилэ баруулжаа Карпат хүрээ хойноо Ураал шадарһаа эхилэ урдаа Хойто Кавказ хүрээ айхабтар ехэ дайдада нэмжэ байна. Энэндэ мүн ородой газар ороо. Алтан Ордон гадна монголшуудай гурбан ехэ улас (гүрэн) бэ гэбэл: Монгол, Хита оруулан Хубилай ехэ улас (түбынь Хара-Хорь байһанаа, Бээ шэлжүүлэгдэһэн), Хулагуу хаанай улас (Иран ба эзргэлээ газарнууд), Чагатайн улас (Дунда Ази бусад газарнууд).

АЛТАН Ордоной хаан ородой княжествануудһаа алба абадаг, мунтайжанарые баталдаг байһан Гансал санаартад татабарыһаа сүлөөлэгдэһэн Алтан Ордон 250 шахуу туршад Русьта эзэртэ байгаа. Энэнь Русьта муу үзүүлээ. Ушарынь хадаа монголшуудай эзэрхэл байһан сагнаа эхилэн, Европ гүрэнүүдһээ гээгдэжэ эхилэ гэжэ авторнууд бэшэнэ.

Тус учебник монголшуудай Русь эзэмдэһэн, тэндэ эзэрхэл байһан түүхэ, монгол угсаатан өөһэдын түүхэ тобшоор яһала тодоор үгтөө гал ханагдана. Гэбэшье монголшуудай дайнууд тэдэнэй нүлөөн, мүн Чингис хан тухай хүүлэй үедэ ородой түүхэшэдэй (жэшэнь, А. Гумилев) болон хонг эрдэмтэдэй зүгһөө өндө һанамжанууд хэлэгдэ болонхой гэжэ тэмдэглэһэн.

XV зуун жэлдэ Алтан Ордон һандаран һарнижа, хэдэн хай түрэнүүд боложо хуабаар Казаниин болон Астраханиин хаан түрэ—Волгодо, мун тэрэнһээ зүүн тээшэ Ногай Сибириин, Узбегэй, мүн баруун тээшээ Ехэ Ордон боло Крымэй хаан түрэ г. м. Мун энэ зуун жэлдэ Москва тойр Росси гэхэн нэгэн гүрэн мүндалба. 1485 ондо хаан Иван III гэгшэ "великий князь Руси" гэхэн хэргэмтэй боло Хоёр тархитай бүргэд Росси гербдэ бии болоо. Киев Русийн хүүлээрхи олон княжестванууд шэнэ Росси бүридэлдэ зариманиинь һа дураараа, зариманиинь хүсэ оруулагдаһан юм. Хүүлээр Алтан Ордоной хуурида болоһон хаан түрэн жэшэнь, Казаниин Астраханиин хаан түрэн Иван IV гэгшын үедэ эзэлжэ 1598 ондо Кучум түрүүн Сибириин хаан түрэ сохигдоо хэн. Тийгээд голт хасагууд зүүн тээшээ дабшаһаар, 50 жэлэй турш Номгон океанта хүрээб. Тэдэ галта эзбэртэ отрядаа арбаад хүнүүдһээ бүридэжэ Заримдаал 200-300 хүн байгаа. Ородууд юундэ түргөөр зүүн тээшээ дабш гэхэдэ, шэнэ байлигууд түбхын түрүүндэ үнэтэ аянгуудые абадаг болохын туйяба гэжэ учебник соо хэлэ. Гэбэшье тэрэ үедэ Орос гүрэн мэдэлтэй болоһон буряад, эвенк мэтын Сибириин тоото уг арадууд тухай учебник соо нэгэшые хэлэгдээгүйнь харамтай.

МОНГОЛ УГСААТАД ОРОДОЙ ТҮҮХЫН УЧЕБНИГТЭ

ябуулгажа, шэнэ газарта ошожо хуудаг зантай байһан. Мэдээж түүхэн В. О. Ключевский "Колонишололго гэшэ ородой түүхын гол зүйл мүн" гэжэ бэшгэһэн байдаг. Онсодхобол, ород зон анханда гол түлэб Днепр шадар хуудаг байһанаа, зүүн хойшоо тэгүүлэн дабшажа, ерээдүйн Москвагай газарнуудые эзэмдээ. Новгородто ерээшэдын Хойто Двина шадархи газарта хуурижаад, эндэһээ бүри хойшоо шармайн, Сагаан далайн эрье хүрөө, мүн зүүлжээ Ураалда тулаа. Мүнөөнэй Россин Европодохи хубийн хойто талаарнь ородуудай ерэхэһээ урда ехэнхын угро-финн угсаатад хуудаг байгаа. Тийн тэдэнэй олонийн ородой ассимиляцида орожо, ябан-ошон ород болоһон юм гэжэ угро-

зүгһөө айхабтар ехэ аюул ерэжэ ябана гэхэн һураг дууддаг болобо. Уданшыбегүй "татаар-монголнууд" гэдэг дайша зон орос княжествануудта тулажа ерээб.

ЭДЭ ямар түүхэтэй, юун зон байгаа гэжэ учебник соо яһала тодорхойгоор, зүбөөр хэлэгдэнэ. XII-XIII зуун жэлэй үедэ Агуухэ Хитад ханаһаа эхилээд Байгал далай хүрэтэр нэмжыһэн үргэн ехэ дайдада олон тоото монгол угсаатад хуужа байгаа. "Монгол" гэшэнь тэдэ угсаатанай нэгэниинь лэ байһан аад, хожомынь бүхы монгол гүрэнэй нийтэ нэрэ болоһон юм. Татаарнууд гэшэ эндэ хуудаг ондоо нэгэ монгол угсаатан байгаа. Тэдэнэр монголнуудтай дайсан харша харилсаатай байһанаа, хожомынь монгол түрүүтэйгээр

ехэ хүбүүн Тэмүүжэн ("Темучин" гэшын орондо "Тэмучэн" гэжэ бэшгэдэнэ) багахан сэрэг суглуулжа шадаад, байн байн бусад угсаатанай хаашуулые мэдэлдээ оруулжа, 1190 он багаар, гушашье хүрөөгүй ябахадаа, олонхи монгол угсаатанин нэгэдүүлээд, бүхы монголшуудай гэхэ гү, али "Хамаг монгол уласай" хаан болон үргэмжэлэгдөө хэн.

Тийгээд нийгэм зоноо ба сэрэгэ албатын гуримаар эмхидхэб. Наһаа хүсэһэн бүхы зон түмэн (10 мянган), мянган, зуун ба арбан гээд хубаарилагдаба. Арбандань ехэнхидэ нэгэ бүлын хүнүүд ородог байгаа. Дайнаһынь, амгаланшые үедэ бэлэн байдаг эдэ зон тус тустаа өөрын командиртай, тийн дорохинь дээдэ даргадаа үгэ дуугүй мэдэлтэй байдаг хэн.

1204-1205 онуудта болоһон монгол дарганарай нийтэ хуралдаанда Тэмүүжэндэ "Чингис хаан" гэхэн нэрэ олгогдожо, тэрэ "ехэ хаан" гэхэн солотой болобо. Тийгээжэ тэрэ монгол угсаатанаа нэгэдүүлжэ, эгээл дээдэ хааниинь болоһон түүхэтэй. Мүн бүхы дэлхэйе эзэмдэхэ гэшэ монголшуудай зорилго гэжэ т у н х а г л а г д а б а . Монголшууд 1211 ондо Хитадта добтолжо, 1213 ондо нийслэл Бээжэниинь эзэлб. Тэрэнэй хүүлээр буу эзбэсгээ баруун тээшэнь шэглүүлжэ, 1219-1220 онуудта Дунда Азиэ эзэлб. Тийгээд Хойто Ирание абаад, Каспийн далайн урлуур

Азербайджан хүрөөд, саанһаа дабһан, Хойто Кавказ эзэлээд, Азовско далай шадархи нотаг болон Крымдэ хүрээб.

голой эрьедэ (Азовско далайһаа холо бэшэ, тулалдаан боложо, ородой нэгэдэмэл сэрэг дийлдэб. Харин эгээл хүсэтэй Киевскэ сэрэгийн хадын саана шорой зурьгар обоолон хороод байба. Монголшууд энэ лагерьтань добтолоод, абажа шадабагүй. Тиймэһээ ээлжэтэ мэхээс гаргажа, лагерьна нээгтн, ойротнай хүрэхэгүйбди, сэрэгэ абаад гэртээ хариты гэбэ ха. Тайжанар энэ мэхэдэнь орожо, сэрэгэ гарган гэхэдэнь, монголшууд тэдэниинь хуу хюдаад, тайжанарнуудыень хүлижэ, газарта хаяад, дээрэнь хабтагайнуудые табиад, монгол сэрэгэй дарганар найралан юм гэнэ. Хитадһаа эхилээд, Дунда Ази болон Закавкази хүрэтэр айхабтар ехэ газар эзэлһэн Чингис хаан тэрэнээ хүбүүдтээ хубааба. Баруун газар нотагууд Жүшэ гэдэг ехэ хүбүүдэнь хүртэһэн. Теэд тэрэн эсэгтээс ади нэгэ жэлдэ (1227 ондо) наһа баража, Баруун уласые Бата гэдэг Жүшын эршэ түгэлдэр залуу хүбүүн толгойлбо. 1236 ондо Бата хаан Волго шадархи Булгари гэжэ гүрэниэ эзэмдээ. 1237-1238 онуудта Зүүн-Хойто Русьта добтолжо, Рязань, Пронск болон бусад хотонуудые, хүүлээрнь Москва, Коломна, Суздаль, Ростов, Ярославль, Переяславль, Юрьев, Галич, Дмитров, Тверь болон бусад хотонуудые эзэлһэн байна.

1239-1240 онуудта Бата хаан урда Русьта добтолжо, Чернигов, Киев болон олон ондоо хотонуудые эзэлб. 1241-1242 онуудта Бата хаан Польшо, Венгри, Чехи, Трансильвани, Валахи, Молдави, Хорвати болон Далмаци дээрүүр ябаад, зүүн тээшээ гадиржо, Волгын агад багаар (мүнөөнэй Астраханьһаа холо бэшэ) Сарай гэдэг нийслэл хотоёо түхээрһэн байна. Бата

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (зүүн гарһаа): түүхын эрдэмэй кандидат Д. Д. Нимаев, түүхын эрдэмэй доктор Г. А. Санжиев, философиин эрдэмэй докторнууд А. Е. Янгитов, Ю. Б. Рагдалов, түүхын эрдэмэй кандидат Б. Д. Цыбиков. П. БАЛАГУНОВАЙ фото.

Хүн ба хуули

ЭЗЭНДЭНЬ БУСААГДАА

Гармаевай нэрэмжэтэ үйлсын 13-дахи байшанай 40-дэхи байрын хүршэнүүдэй хирэ-хирэ болоод лэ уһанда абтадаг ушар Октябрьска районий прокуратурын "нонирхол" татаба. Тэрэ гэртэ ошожо, мүрдэлгэ хэһэнэй удаа 3 таһагтай байрые "тойроһон" хэдэн олон гэмтэ ябадалнууд элрхэн байна. Энэ ушарта М. Булгаковай "Мастер ба Маргарита" гэхэн номой герой Воландын: "Байрын асуудалзоние гугаагаа", - гэхэн үгүүлэл тон таарана.

Гэрэй подьездын нэгэ талмай дээрэ хоёр бүлэ ажаһуужа, эхэнүүдын аяар 20 жэлэй туршада эбтэй эетэй ханилһан агша. Нэгэ бүлгын эхэ - Прасковья Петровна нүгөөдэ бүлгнөө Юра хубүүндэ үнэхөөрөөл эхэ мэтээр "хандадаг" байба. 1990 оной һүүл багаар Юрын эхын наһа барахадань, тэрэ "хандаглань эршэдэбэ". Зүгөөр 1993 оной октябры наһа соо Юрын хойто эсэгын наһанһаа нүгшэхэдэ, тэрэниие хүршэнэрын улам бүри харгалзадаг болоо хэн. Тиин Прасковья Петровна түрэлби гэжэ сонсоһоод, харгалзалагшын тухай саарһануудые бэлдэжэ, Юрые үбшэнһөө боложо, ябадалайнгаа түлөө харюусажа шадахагүй (недееспособность) тухай сүүдээр шийдхэбэри "абхуулһан" байна. Юра 1988 онһоо хойшо психоневрологическа диспансерэй бүридхэдэ абтанхай юм.

1994 оной май соо болоһон удаахи сүүдэ Прасковья Петровнада 40-дэхи байра үмсэхыень зүбшөөб. Тинхэдэ нотариальна конторын президент И. Мамулова Юрын ябадалайнгаа түлөө харюусажа шадаагүйснь (дееспособность) шалгангүй, Прасковья Петровнада гэр бэлэгдэһэн тухай хэлсэндэ гараа табиһан байгаа.

Хэдэн олон хуулин газараар ябажа "эсэһэн" харгалзалагша гансал Юрын пенсиейнь, абаха ажалтай болоо бэлэй. Гэршэлэгшэнүүдэй хэлсээр, Юра муухай, һандарһан хубсаһатай эдихэ хоол хүршэнүүдээрэ гуйраншалжа ябадаг, Прасковья Петровнагай хубүүниинь тэрэниие сохидог байба.

Гэриень гартаа абахадаа, Прасковья Петровна Юрые хүнэй зэргэдэгто тоолохоёо болёо хэн. Харгалзалагша өөрынгөө байһан Гармаевай үйлсын 37-дохи байра түрүүн 4

таһалгатай, удаань тэрэнэ хоёр амяараа 2 таһалгатай байрануудаар андалдаба. Тэрэ байранууд соо өөрынгөө хубүүдые пропискада оруулһан байба. Байрануудын үндэр сэнтэйгээр арендэдэ үгтэжэ, нэгэ хубүүниинь Юрын гэртэ байрладаг болоо хэн. Харин Юрые тэрэ гэхээр хэншье харахаяа болиһон байна.

Республикын психоневрологическа диспансерэй медсестра Юрын ВТЭК-тэ ерэхэгүй ушарһаа, гэртэнь ошожо шалгахадань, тэндэнь ехэ муухай байба. Медсестра документ соо иигэжэ бэшэни: "Гэрсоонь ехэ муухай, ходо архидалга болодог хэбэртэй. Хүршэнэрын Кабанскын аймагай Елань тосхон ошоо гэжэ хэлэнэ".

Хүршэнэрын Юрые 1,5 жэлэй турша соо байрадань харахагүйдөө, наһа бараа гэжэ шийдэбэ ха. Харин Юра 1995 оной август нарада Улаан-Үдэдэ бий болобо. 40 наһатай Юра 63-тай Прасковья Петровнагай гэрлэхэ гэжэ Октябрьска районий ЗАГС-да бий болобо. Тэдэ һамганиинь үбгээ ябадалайнгаа түлөө харюусажа шадаагүй (недееспособность) гэжэ огто "мартажархёо" ха юм. Прасковья Петровна өөрөө хэлэхэдэ, гансал Юрын түлөө наһагай зобожо, иимэ ябадал хэгдэбэ гэнэ.

Харин прокуроршье, Октябрьска районий сүүдшье тус ябуулгыень "найшаабагүй". Россин Федерациин Гражданска кодексын ёһоор, ябадалайнгаа түлөө харюусажа шадахагүй ноурай гараа табиһан ушар үнэндэ тоологдодоггүй юм.

Юрые үбшэн хүнэй тэмдэг үзүүлэгүй гэжэ хоёр нотариусай хэлэхэдэнь, тэрэниие сүүдэрид шүүмжэлбэ. Сүүдэй боложо байха үедэ Юрын үбшэн байһаниинь эли тодоор харагдаа хэн. Нотариальна палата руу сүүдэй зүгһөө нотариусудайн хэлэн хэрэгүүдэинь элрхэйлгэ эльгээгдэбэ.

Тингэжэ байра хуулига эзэндэнь бусаагдаба. Харин үшөө хэды үбшэн, эрэмдэг зон байрын хойноһоо "ангуушадай ангынь" болохо юм.

С. АРХИНЧЕЕВА,
Октябрьска районий прокуророй
ахалагша тухалагша,
Н. КОКШАРОВА, журналист.

Буряад Республикын Верховно
сүүдтэ

НОГТУУДАА ДЭМЫРЖЭ...

Хэжэнгын аймагай Сулхара хууринда 1963 ондо турба дунда хургуули дүүргэһэн, һамгагүй, баригдахадаа "Ново-Брянсельманш" гэжэ акционернэ бүлгэмдэ слесарь сантехникээр хүдэлмэрилжэ, Шэнэ-Бэрээн тосхон ажаһуужа байһан Самсонов Сергей Георгиевич РСФСР-эй УК-гай 102-дохи статьягай "з" пункттын, мүн 114-дохи статьягай үндэһөөр 15 жэлээр эрхээ ханагдаба гэжэ шийдхэбэри байгша оной июлиин 12-то абтаба.

33 наһатай аад, гэр бүлэтэйшье боложо үрдээгүй залуу хүн ямар гэмтэ ябадал хэһэндэ, иимэ хатуу хэлхээгдэбэ гэшлэбэ?

Тэрэ 1994 оной мартын 11-нэй үдэнгэ хамтын байра хоёр хүниие хороожорхёо. Тэндэ ямар шалгаган байга гэхэдэ, Самсонов хамтын байрада байдаг танилдаа ерэн хонуулхыень гуйба ха. 3,5 х 4,5 метр хэмжээнэй таһал соо хубүүнээрэй байдаг Игорь Глазыринда Константин Басалгин хоножо байгаа ха. Тимэ уйтахан байрада Глазырин Самсоновые хонуулхаһаа арсаа. Тинхэлээр сухалаа хүрэйэн Самсонов урбагад гэхэн бэээрэ: "Яагаа хүрхэй юмши, намайе хонохо газар олохогүй гэхэ наһаа гүш?! - гэжэ ёнтогнобо. - "Шн даа хонохо газар оложо ядаха хүн бэшэ аабзаш даа", - гэжэ Глазырин хойноһоонь нэмэн хэлэбэ. Иигэжэ хэлэхэлээрнь уунха Самсонов улам ехээр сухалдажа, хубсаһан дороһоо боһоо буу гаргаад, Игорь Глазырин тээшэ тэгүүлжэ зуур "Хонохо газараа оложо ядаха гэе гүн? Аа?!" - гэхэ бэээрэ Глазыринай толгой руу буудажархёо. Тэрэ байра дээрэ амн табяа.

Тэрэнэй алаһан хоёрдохинь К. Басалгин болоно. Долоо хоногой урда тээ Басалгин Самсоновой орхиһон магнитофон худалдажа уужархиһан байгаа. Тэрэн дээрэһээ Самсонов Басалгин хоёр таншалдаад, Самсонов магнитофонийнгоо орондо Басалгинай телевизор абаашаһан байгаа. Тэрэнэ наһанһан һогтуушаг Басалгин Глазыринайда һуубанье, хороор хашхаржа һууһандаа Самсоновто буудуушоо юм.

Хоёр хүниие алдаууһан халамгай Самсонов буугаа хаяад, гүйжэ арилаа. Тэрэедежэ ой руу хорон ороод, 1994 оной август нара гаратар тэнэжэ ябаа. Тингэжэ Загарайн аймагай Новоильинск шадар ойһоо гарахад гурбан эрэншүүлтэй ушаржа, мяхан болотороо архидаа мэдэе ороходоо, республиканска больницада хэбтэбэ тархинь уяатай. Иимэ байдалда ороһон Самсонов үлгэсэ байһан хүүртиг үмдөөд, больницаһаа тэрэедежэ Хүүртигэйнь хармаан соо ондоо хүнэй документнуу байгаа.

А.А. Чернышев-Самсонов Загарайн райондо эрхэтэ Лапинагай танилсаад, Шэнэ-Бэрээндэ тэрэнгэдэ байр болобо, ажалда оробо. 1995 оной мартын 17-до милици баригдатаргаа, ондоо хүнэй нэрээр ажаһуужа, ажалла байгаа.

Энэ гэмтэ ябадалһаа урид, 1993 оной июниин 24 Самсонов ажалдаа һогтуугаар элдэбэ гаража, В.И. Казань гэгшье 2-3 дахин тархи руунь шаһан юм. Тэрэнь тархьяа хана сохёод, кафельна шала дээрэ дянгаар унаха ехээр гэмэлтэжэ, инвалид болоо. Тиин Самсонов хүнэй тон хүшэр хүндөөр гэмэлтээһэндэ, УК-гай 114-дохи статьяда хүртэһэн байна.

Сүүдэй заседаниин үедэ С.Г. Самсоновой хэһэн гэрэ ябадалнуудай баримтагай байһаниинь элрүүлэгдэ. Таһалга соо байһан хүнүүдэй буудуулжа алуулхые хара байһан гэршэ Евгений Глазыринай хэлэһэн сүүдээр бол шалгалтаар үндэһэтгэйдэ тоологдоо. Тинхэдэ хоёрдэ гэршэ А.А. Казаков Самсоновой һүйдхэлтэ ушар тодорюулаа.

Судебно-медицинскэ шалгалтын ёһоор И. Глазырин К. Басалгин хоёр дүгын зайда тархьяа ходор буудууһан боложо наһа бараһан байна. Иигэжэ хоёр хүниие ала Самсоновой гэмтэ ябадалые мүрдэлгын зургаанууд хуули аашаһаа үндэһэтэй, зорюутын алуур гэжэ тобишололжа байгаа. Зүгөөр сүүдэй заседаниин үедэ Самсонов Глазырин хоёрой үшинэй танил байһаниинь, Самсоновой хонго байһаниинь элрүүлэгдэ. Урдань хонодог байһан Самсонов Глазыринай хонуулхагүйдэ сухалаа хүржэ, һогтуу улам галзууржа, буу бариһан байба. Тимэһэнэ Самсоновые гэмнэхэдэ, РСФСР-эй УК-гай 102-дохи статьягай "б" пунктые болоулаа.

Богони буу хуули бусаар хээ хадагалжа ябаа гэмнэлгэ һууритай. Тингэбэнь тэрэ буу олоо харагдажа байһан хэрэгтэ хабсаруулагдаагүй, тэрэ талаар шалгалтын тобишололшые үгы байгаа. Тимэһэнэ УК-гай 218 статьягай 1-дэхи хуби мүн лэ болуулагдаа.

Эбэсэй эсэстэ Самсонов С.Г. 114-дохи статьягай 3-жэлээр, 102-дохи статьягай "з" пункттын үндэһэн жэлээр эрхэлжэ ханагдаха болоо.

В. ТОКТОХ

**Агаһаа ерэхэн
мэдээсэл**

АФГАНЕЦУУД ХАМТАРНА

Агын округто Афганай ба Чечен Республикын байлдаануудта хабаадаһан зуу гаран хубүүд тоологдоно. Тэдэнэр өөһэдэн нэгэдэл эмхидхэнхэй, хамтаржа байна.

Энэ жэлэй февраль нараһаа өөһэдэн аралжаа наймаа нээжэ эхилээ. Зарим тэды мүнгэнэй тухаламжа округой захиргаан, "МОТОМ" фирмэ үзүүлээ. Тэрээгээрнь Ага дээрэ наймаа нээгээд, элдэб бараа, эдэе хоол зондо дурадхана. Мүн нэгэ вагон соо кафе нээгээд, халуун бууза, элдэб унда, бэшэбэшэ амтатай эдээнэй зүйлнүүдые худалдана.

Афган дайнай ветеранууд эндэхи дэлгүүрые өөһэдэнгөө харуһанда абажа, үргэдхэхэ, шэнэлхэ эрмэлзэлтэй.

Тэдэнэр нүхэдэйнгөө ядаха, тулихадань тухаламжа үзүүлдэг заншалтай.

Ц. ГОНГОРОВ.

Шалгарһанай тэмдэг барюулагдана.

М. ШАНГАКОВОЙ фото.

АХАМАДАА
МАРТАХА
ЭРХЭГҮЙБДИ...

Эхний бүлгүүдийн 1995 оной
15-16-най, 1996 оной
21-нэй, 22-ой, 27-ной

Эрхгүй байдлыг гээд,
имэрхүү тэмдэглэл хэжэ
хэмнаиб даа. Эндэ би
тухайга бэшэхэ гэлэп
Оршон байдал тухай,
тухай хэлэжэ, урда
холобо үзэхын
ханамжа мэдээнүүдые
үзэхэ гэлэп хүсэдэ
туурын хоёр хуби
“үгы”, “болие” гэдэггүй
үлэн” газетэдэ
ханайнгаа үргэлжэлэ -
хубия бэшэжэ мүнөө
гэлэп аад, халажа ядажа,
үдэргүй энээн тухайга
лоо гүйлгэнэб. Саарна-
оош онгилом. Баархан
Барасай бэшэгүүд олоороо
ажэ ерэнэ. Эдэ бэшэгүүд
болоходо, Барас
заповай өөрөө дуугаржа
хан шэнгил даа. Эдэ
гүүдэ, хүндэтэ нүхэд,
ханарадаа заагүй дуулаха
нанам. Тийхэ даа,
энэ шухаг юумые таңда
үлэнгүй орхижэ болохогүй.
Тийхэ бүри хүүдэ өөр
тайга бэшэхэдэ, эндэ
гэжэ бодоод... Энэ
хубидаа орохо гээд...
оом... нуунам... гэр
ураа ябуултанам... ханаа
ам... 1937-1938 онуудай
шүбгэгэй байдалда
үлөө үзөөгүйб даа...
годоо хүртэлэн байгаб.
Тайга хүүдэ, өөрдээрэ
... Харин мүнөө энэ хатуу
манганда ороон хуушан
игенин тухайга, тон
абад харанан үзэхинөө
хэдэ хухаденьшые
дура шарай тухайн,
шэглэнэ, хаань,
предыенэ залуушуудда
гэлэн бодолни хүсэдэхэ
үзэ, зүрхэ сэдхэдэм хэды
үзэшэб... Зорьод, жолоогоо
гэдэргэши татагша
бди? Ухарилдаһар
арни, улаан үнгэтэ Мартын
амнайш сагайн хатуу
дэхгүй, шанга-шанга
дэтэй хүндэтэ үдэр хүрөөд
даа. Гайха гэлэ, энэмнай
дээрэ хухасаатэй гэхэ гү,
дэтэй юм гэлэп гү?.. Байза...
... хамалганда ороон
варнуудхэ эхилхэ гээд,
шхынш тэндэ радиодомнай
шабал даа! Би заад гэхэ
рөө радио тээшээ шэхээ
башые наа, бэшэлгээс
дуулаһагүйб. Хасар
туриш нодонхоом гаранан
нас мэлмэригээ... Энэм баярай

юм гү, али гашуудалай гү “Эхин
хабарай парата үдэр эгшлэ дүү
хоёр тэбэрлэдэд байна” гэжэ
ханахдаа уяраад лэ... урханайм
нульмас гээл даа... Гэбэшье
гэрэлгүй үдэрнүүд эхилхэнь даа...
1937-1938 онуудай Ежовой
түмэр хуули ябуулжа байха үедэ
ямаршые гэм зэмэгүй аад, 58-
дахи статьягаар хэлээлтэдэ
ороон дүрбэн эхэнэрнүүдые
нэрлэбэл: Энэ - Адамчикова
(нэрэ, алдарыень мэдэнгүйб,
танилш байгаагүйб, холоһоо
харадаг нэм. Партийн Бурядай
обкомой бюрогой гэшүүн
байһан хаш даа). Хоёрдохинь -
Ербанова-Малахирова Саврана

Лковлевна
Госманда ажалдаг
байгаа. Гурбадахинь
- Бабушкина Ульяна
Александровна -
Элүүрье хамгаалгын
нарком
Дурбэдэхинь
Ж а л
Ж а м с а р а н о в а -
Пилунова, Бурядай
түрүүшын агууехэ актриса.
“Абжаа удаган”, “Шойжол
хатан” болон бусад жүжэгүүдтэ
бэлиг-мэргэжлээ харуулжа,
арад зондоо мэдээжэ болоһон,
мүн багшаар хүдэлхэн,
журналист байһан,
Буркосоюзай түрүүлгшын
гэхэ гү, “арадай дайсан” гэдгэн
хүнэй хамган байһанайнгаа
түлөө түрмэдэ ороһон, тэрэ үелн
хатуу мүнхэбэрийн “амта”
үзэхэн, жэгшүүритэ эдэ бүгэдые
уш зөөлхэн бээ дээрээ үзэхэн
байха. Буряад арадайнгаа эхэнэр
үринэрэй хэрэг үзэгдэжэ... тэрэ
үедоо арадай дайсан гэлэн
“ярлак” хүнүүдтэ үгэдэг байһан
тула Адамчиковае бууджа
алаһан юм. ханаад үзыт, хэнш
хадаа ямаршые гэмгүй аад... Иимэ
досоо багтанагүй гэмнэлэг бээ
дээрээ абад байхадаа, ямар
байтай гэжэ ханаһат? Тэрэ
онуудһаа эхилээд, энэ эхэнэрэй
эды хүндэ гануудалга хуби эман
гухай бодолнууд минин
зосоһооо гарадаггүй. Жанна Д,
Артайш жэшээд үзэнэм. Угы
даа, үгы... Таараха, тудаха жэшээ
үгы. Эдэ бүгэдые тэсэжэ гараха
ямар хүн байлтайб?! “Үхүүжэм,
үнэн сэхэмни хэзээдэш
үхэхэгүй!” гэжэ ханаһан, гансал
үнэн сэхэ хүн. Хүн гэжэ эхэ
үзэгөөр нэрээ бэнгэдэхэ хүнүүд
Советскэ Союз соо захиһаа
байһан хадань, эдэнэй нэгэн
Адамчикова болоно бшуу. Энэ
бодолоо батаалан, Александр
Блогой үгэ, хүндэтэ нүхэд,
таанартаа хануулаа: “Жаргалһаа
урид Үнэн тухай урид бодохо -
нимэ хүн байха. тэрэ хадаа бид”.
Эндэ хэды эршэ абаанше наа...
амин уйтарһаа, зүрхэн дээрэ
дээрэһээ сохилоод байгаашые
наань, зосоомни түмэрэй зүйл
үгы ха юм даа гэжэ ханахдаа
захараад, муудахаа болёод, тэрэ

үсын түмэр үе сагта дайрагданан
Бурядайнгаа эрхим басагад
болохо эгшэнэрэйнгээ гухай
таанадтаа зах үзүүрьеньшые
наа, эндэһээ эхилэе.
Улаан-Үдэдэ гүрмын оршом
гэхэдэ, хотын баруун-хойто
зүгтэ, Сэлэнгын эрьдэдэ түмэр
хадхууртай ханһаа соо гурбан
дэбхар сагаан гэр - энэ эхэ
түрмэн гээшэ. Тойроод олон
гэрнүүд, барилганууд дүүрэн.
Үндэр Сагаан гэрэйш баруун-
хойно - хоёр дэбхар модон гэр.
Эндэ юун бэ гэхэдэ, хойто
таладань эрэншүүлэй болон
эхэнэрнүүдэй ганса гансаараа
хаагдаха камеранууд. Урда

... Иимэрхүү тэмдэгүүдые
Адам-Евэһээ абадаг байгаални
даа, мэнэ-мэнэ шийдхэбэрээ
бөлүүлхэ байна. Ежов урһаа
гэлэн үгэ тэрэ үедөө түрмөөр
ябаанше наа, энэ юун тиимэ
түргөөр бүтэхэб даа. Мантай
нуужа байһан нэгэ залуу эхэнэр
табигдаха болоһон байгаа. Гаран
сасуугаа, юун боложо байһые
заатагүй дуулгаха гэхэ... Баһа
үдэшэ бүри параша зөөдэг
эрэншүүд, эдэнэй мэдэжэрхихэ
юун байхаб, харин мууе зөөдэг
торходонь: “Долой Ежов!” гэлэн
сагаан мөлээр томоор бэшээтэй
юумые камера бүхэндэ абаад
ороходонь, тэрэ мууе зөөдэг

бүхэндэ хэмжээ ябуулганууд
абтажа, гүрэн гүрын зүгһөө
зарлигууд болон хуули
баригшадаарнь ябуулагдажал
байдагыеньш хэлээд ялаай.
Харин хүнэй жаргахын түлөө,
эрхэ сүлөөгоо эдлэхын түлөө
гэлэн бүхы дэлхэйн хүн
түрэлтэнэй уряашые эндэ
дурдажа байһын орондо үнөөхи
хэлсэжэ байһан Улаан-Үдынгөө
түрмэ руу бусаад ерэхэдэ, 1937-
1938 онуудай хүн тухай, хүнэй
эрхэ тухай хэлсэжэ эхилбэл,
эндэ хүнэй үнэмшэлэг бүхэн
дээрэ хара тамга “нас” гэжэ
бууһанбшэ гү даа. Энээн тухай
түрмын сагаан гэр гэршэнэ
болон. Хэды хүн эндэ голдоо
хүртэжэ үхоо гэлэшэ! Үдэшэ
бүри Адамчиковагай хууһан
уйтахан камера дорохи подвал
соһоо үхэхэдые гаргаад,
хуурсагуудые хадаха абян,
буудуулха хэлээлтэ абанан
Адамчиковагай гунигта дуулаан
хүнэй байша хуушагүй
болоходонь, орохо гарахгүй
оложо ядахадань, үнөөхил
түрмэһөө ондоо нүхэн хаана
байрба гээшэб... Манай
камерынхид Цыганска баронһоо
эхилээд, уйлахамнай уйлажа,
хашаралдахамнай байша
хуушагүй боложо, ёһотойл
бүүнтээр дууһадаг нэн. Адам-
Евэманай энэ үедэ мание дуулаха
бээ, түмэр шүргэтэй сонхоороо
түмэн одо мүнхэдтэй хүнийн
тэнгэри оодэ харан дуулаха:
Гори, гори, моя звезда,
Гори, звезда приветная,
Ты у меня одна заветная.
Умру ль я,
Ты над могилою
“Гори, гори, моя звезда...”
энэ дууень шагнахадаа, хэн
тэсэбэ гээшэб! Шагнахан даа,
бэшэшье олон романснүүдые
дуулаха даа, һүүлэй үедэ гансал
энэ дууһаа дууладаг болоо нэн.
Энэл дуугаараа мандаа
һүүлэйнгээ үгэ хэлээд байгаа
бэшээл даа. Хацдаха, ханаһанаа
дүүрэн хэлэхэ бидэшье
байхадаа... “үгэдэ бү үгэдэ” гэжэ
юм гү даа. Энэл итгүүн үедэ
Адам-Евэһээ прогулкаһаа үедэ
гэмдэг абаһаннай: “Таанад,
нүхэдни, тинмэш удаан
миниингээ дуулахые дуулаха
болжэ байна хэбэртэйт, хамаг
юумэнэй хуу дүүрэхэ тээшээ
боложо байһанниш элиржэ
байна... Таанар, нүхэдни, амиды
гарахал байхат. Гансал дүүтэй
байһан хүм даа, тэрэнинем
оложо, эгшын энхэрэл
харуулна бээш. Зай, баяртай,
Хайратанарниг - Танай Адам-
Ева.”

Цырен-Дулма ДОНДОВА

НАНАНАЙ БЭШЭГ

таладань тонзод гэлэн үргэн эхэ
камера - эндэ буудуулха хэлээлтэ
абанан хүнүүдэй хамгадые хааха
гэлэн камера. Урда таладань мүн
лэ тэбхэр уужам,
уголовнигуудые хааха гэлэн
камера. “Эдэ уголовнигууд соо -
бидэ гурбан”, - гээд эгшэнэрэй
нэгэн хэлэнэ. Тингээд хөөрооень
шагна. Газаа үүдэнгээ эхилээд
үргэн уга коридор. Үүдэнэй
хажууда дежурнын хууха
һуури, столгэхэ мэтэнүүд. Харин
эндэ “Золотозубка” гэжэ
нэршлэн дунда наһанай эхэнэр
- дежурнын үүргэ ябуулдаг.
Үдэшэ бүри шалгалга хэхээ
эршэн буряад харуулантай
“роман” мушхажэ һууддаг гэжэ
түрмынхинэй дунда хүкюю
хөөроон гараһан юм.

торхо - үнэр танаршые урһан
бэшэ, эндэһээ мултархымнай
найдалай зах үзүүр болоно гэжэ
ханахдаа, зосоо нара гараһан
шэнги найдабаринууд бии
болоходол гэхэ.
Харин түрмэдэ ороошыегүй
хүнүүдэй досоо тиймэ тэнюун
байгаагүй даа. Соһомхой хүнүүд
олошоронхой... Тингээшье наа,
хаа хамаагүй мушханаууд юу
барагдахаб. Эдэнэй зүгһөө һайн
юумэ дуулахагүйш.
“Домсоведнай түрмын сагаан
гэр руу зөөшөө” гэхэдээ, юу
хэлээбди гэжэ ханаһа гээшэб.
Бурха-аан, газар дуулаг, гахай
шагна...
Түрмэ тухай, энэ хүйтэн
шанартай оршон тухай хэлсэжэ
байһанаа үргэлжэлхэдэ, хүнэй
сэдхэхэлээр хүлээгдэн абалтай
нэгэ һайн юумэ гэжэ эндэ үгы
даа. Энэ багбар хүнүүд
ябахашые айдаг болоһонхой.
“Хара хирээ” (“Первый ворон”) -
гэжэ нэршлэн машиннын эцсэн
руу гүйхэн түргэдэнхой. Нэгтэ
энээнэй гүзээн соһооо гараад,
түрмэ руу гэнхэлжэ ябаһан
полковник юм гү, генерал гү,
бүһээ абхуулаһанан, нарин
сэмбэ шинельтэй, боро каракуль
папаха малгайтай, дээдын
ишелоной сэргэймнай хүнүүдэй
нимэ болоод ябахые харахдаа,
зосоо үбдэнгүй байлтай аал...
Хүн эндүүрдэг, харин гүрэн
түрэ эндүүрхэ ёһотой. Хэрбээ
гүрэн түрэн эндүүрбэл, энэ хара
тамга үе үенүүдые дамжан,
арадай хэлсэндэ табигдажал
байдаг. Алиш сагта арад
найдабаритай. Арад - ссэн
мэргэн. Арад хэзээдэш
эндүүрхэгүй.
Арад алишые үедэ хүнэй
жаргахын түлөө, хүнэй эрхэ
сүлөөтэй байһын түлөө гол
зорилготой байдаг. Харин улас

Бидэ гурбан эхэнэрнүүд
гүрүүшээр уголовник
эхэнэрнүүдтэ эдэблүүлжэ,
үйлөө үзэдэг байһан аад, байн-
байн, гэдэнгээ гаргаа абаад, “Я
цыганский барон” гэдэг цыган
үгшөөрһээ эхилээд, бултадаа
үгшөөрмнай гараха болёо нэн.
Үдэшэлэй энэ уужам эхэ
коридор соогоо гаргахадань,
Адамчиковагайнгаа камерын
хажуугаар ухарилдахаш даа.
Бэнээд, монсогойлоод гараһан
тэмдэгэ хабшууддаг забһар
руугаа хэхэрхихэш. Заргаа
бодожэ, Адамчиковагаа “Адам-
Ева” гээд бэнээдэг байгаабди.
Баригдашаа болоо наа... Адам-
Ева бурхандаа хандэбди гэхэдэ...
шииггүй үнгэрнэхэ байна хюм.
Бэнэгшмнай абаад... баһа
мандаа тэрэмнай бэшэхэдэ:
“Цыганский барон, я ницу с
тобой встречи... когда
увидимся, не теряю надежды...
скорее бы вырваться с объятия
этого баламута Егора (Ершов -
Ц.Д. А.) Девы мои, жду от вас
вести... Адам-Ева” гэлэн байха.

Эхэл һайхан нэрэ үгэлэн
байгаат. Үнэхдөрөө ёһотойл
Адам, Евэтэээ ошожо уулзахам
ха юм даа. Энэ нэрэм намда
хойто наһанай һайхан мэдээ
үгээжэ, үхэлэй урда шэхэрхэгүй
шадал үгэнэ... Зай, баяртай,
үнэн сэхэ нүхэдни!” гэжэ
бэшлэн байгаа!
(Түтэсхэлын хожом гараха).

ШАЛГАЛТАНУУД ЯМАРААР ҮНГЭРӨӨБ?

Бурядай гүрэнэй университетэ оролгын
шалгалтануудай халуун хаһа июль нара соо түгэсэб. Тус
университедэй дэргэдэхэ буряад хэлэ бэшэгэй факультедэ
үнгэрһэн шалгалтануудар һонирхожо, факультедэй
шалгалтын комиссин түрүүлэгшэ Сергей Гармаевич
ОШОРОВТОЙ хоорэлдэбди.

АСУУДАЛ: Сергей Гармаевич,
университедэй
ябуулагдаһар буряад хэлэ
бэшэгэй факультедэмнай ямар
үзэлтэ, хубилаата болобо
шэб?

СЕРГЕЙ: Д. Банзаровай
комитэтэ Бурядай гүрэнэй
шанарай институтдай ба
Сибирскын гүрэнэй
университедэй Бурядай
шанарай һуури дээрэ байгша
хэбэр Бурядай гүрэнэй
университет байгуулагдаа нааб
Түгэһээ мүнөө жэл иматгал
университет гээд тон
үлэншхөө абаабди. Гол
үзэлтэ манай факультедтэ ямар
шалгалта болоноб гэхэдэ,
шалгалтын шэнэ жэлһээ -
гүрэнэй нэгэнхэй гүрэнэй
университедэй һуралсалай
хооролдоо оюугадые хургажа

бодогдоо нэн. Мүнөө жэл 1
һуурын түлөө аяар 5хүн тэмсээ.
Түрлэн газар нотагтаа түрэлхи
хэлэн дээрээ хураха дуратай,
эрмэлзэлтэй залуушуулай
байхадань, үшоошые олоноор
хургаха арга бэдэрхэ байгаа
бэшэ гү гээд ханагдана.
Болбосоролтой зон үлүү
болохогүй ха юм.

АСУУДАЛ: Шалгалтанууд хэр
үнгэрөөб, шалгалта баригшад
мэдээ ямар байгааб?

ХАРИУ: Хоорэлдэхэ гуримай
дүнгөөр 3 хүн манай оюугад
болоо. Мүнгэн медальгайгаар
дунда һургуули дүүргэлэн
Түнхэнэй аймагай О. Шобоева,
республикын олимпиадада
түрүүшын һууринуудта гараһан
Захаамнай аймагай А. Дабаев,
Яруушын аймагай Э. Дабгасв
гэгшэд эдэ азатайнуулай тоодо
ороно.

Түрүүшын шалгалтада 133хүн
диктант бэшэхэдэ, 64-ниинш
“унаһан” байна. Энэ гэн
хахадань шахуу болоно. Буряад
хэлээр баллигратураар сэгжээр

хоёрдохы, гурбадахы
шалгалтануудта 74 хүнэй 17-
ниинш “хиидээ”. Һүүлшын
шалгалтада ород хэлээр
изложени бэшэлгэдэ 2хүн “муу”
сэгнэлтэ абаа. Шалгалта
баригшад ород хэлээрэ һайн
бэлхэлэтэй байһанаа харуулаа.
Түрүүшын шалгалта диктант
дээрэ тогтожо хэлээ наа,
ехэнхидээ элдэб падежнүүдэй
шалгалтануудта, дееричастна ба
причастна холболтоһуудай, сэхэ
хэлэлгын тэмдэг табилгада
алдуунуудые гаргана.

АЖАГЛАЛТА. Диктантда
алдуу гаргажа, тон олон зон
нэгэдэхэ шалгалтадаа “унадаг”.
Дунда һургуулин программаар
10-11-дэхи классуудта буряад
хэлэн үзэгдэдэггүй. Тиимэһээ
һурагшад 9-дэхи классай һүүлээр
2жэл сообэлэлгын дүримүүдые
мартана хэбэртэй. Аха
классуудта заабол диктант
бэшүүлжэ, алдуугүйгөөр
бэшэжэ хургаха тусхай
хэшээлүүд хэрэгтэй. Энээндэ
һургуулинуудай багшанар онсо

анхарха ёһотой гээд ханагдана.
АСУУДАЛ: БГУ-гай оюугад
болоһон зон 1 миллион түхэриг
университедтэ түлэнэ. Энэнь
ямар үндэһэтэйб?

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ
хоорэлдэб.

**XVII жаранай гал улаан хулгана жэл
(1996 - 1997 ончуд)**

**ЗУНАЙ НҮҮЛ ХҮХЭГШЭН ХОНИН,
НАМАРАЙ ЭХИН УЛААН БИШЭН НАРАНУУД**

Буряад литэ	28	29	30	1	2	3	4
Европын литэ	12	13	14	15	16	17	18
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабба Һара понёд.	Мягмар Марс Вторник	Һагда Меркури среда	Пүрбэ Юпитер Четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббота	Һима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	сагаагшан могой	хара морин	харагшан хонин	хүхэ бишэн	хүхээшэн тахья	улаан нохой	улаагшан гахай
Мэнгэ	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
Һуудал	чула	модон	хин	вал	шорой	түмэр	оаторгой

Гарагай 2-то хуушанай 28 (августын 12).

Сагаагшан могой, 5 шара мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр. Бурхан тахиха, бурханда мүргэхэ, лун абаха, ваджрын ёно бүтээхэ, лусууд тахиха, үбшэ аргалха, нүүхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, нүхэ малтаха, гэрэй хуури тахиха, ноёдо хандаха, дасан (дуган) заһабарилха, дасан (дуган) сэргэ бурхан, субарга, ном арамнайлаха, ном оршуулха, улай гаргаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр газар хахалха, нохой худалдажа абаха, худалдаа наймаа хэхэ, ехэ хэрэг эхилэхэ, модо отолхо, гэрһээ хэрэглэл газашань гаргаха, засагаа хэрэглэн, хүниие доромжохо, гүрэм уншуулха, заргалдаха, хэрэддэхэ, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл гараха, тэмсэл болохо.

Гарагай 3-да хуушанай 29 (августын 13).

Хараморин, 4 ногоон мэнгын, модондо хуудалтай байна. Илангаяа бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурханай шэрээдэ мандал тахиха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, эд бараа, үхэр худалдажа абаха, худалдаа наймаа хэхэ, зүбшэлдэхэ, харгын хани бэдэрхэ, тангариг абаха, тэнгэринэртэ мүргэхэ, үргэл үргэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо хуулгаха, газараа заалгаад, гэрэй хуури тахиха, эм найруулха, шуһа ханаха, дайсаниие номгоруулха, ада шүдхэр дарахамэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр энэ үдэр хүнэй үһэ абажа болохогүй, хүнэһэн зайлажа, тоориншэхэ.

Гарагай 4-дэ хуушанай 30 (августын 14). Дүйсөн үдэр.

Харагшан хонин, 2 хара мэнгын, хийдэ хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тантрын тарнинуудые уншаха, бүлэдөө далага абаха, эд бүтээхэ, зурхай шудалха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, ордон, гэр бариха, гэрээ хорьолох, хэрэддэхэ, дайсалдаха, заргалдаха, дайсанай муу ёрото ябадал хүнөөхэ, тогоо нэрэхэ, хониной мяха, арһа

нооһо хэрэглэхэ, городто хэрэг эрхилэхэ, үхэр худалдаха, хотгуе номгоруулха, эм залаха, лусууд тахиха, наһанай хүсэ арьбажуулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр газар малтаха, модо отолхо, хюроөдэхэ, хадаг тахиха, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, тангариг абаха, суглаа зарлаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, эм найруулха, нүүхэ, замда гараха, субарга болон мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эрлитэй ушарха.

Гарагай 5-да шэнын 1 (августын 15). Намарай эхин улаан бишэн нара гараба.

Хүхэ бишэн, 2 хара мэнгын, галда хуудалтай үдэр. Яһа гаргаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, ада шүдхэр зайлуулха, хараал сараха, модо хуулгаха, хашаа бариха, наадаха, найрлаха, үзэг болон бурханай ном шудалха, шэнэ гэр бариха, тангариг абалсан, нүхэд болохо, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, юумэ урьһаар абаха, далага абаха, үхэр аңдалдаха, худаг малтаха, эм найруулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбшье номнол соносохо, бурхан тахиха, мүргэхэ, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, оёхо, урлаха, эрын хэрэгсэл түхээрхэ, эблэрхэ, хэлсэхэ хэхэ, улай гаргаха, ном оршуулха мэтын үйлэнүүдтэ муу гэнэ. Энэ үдэр үһэ абабал, наһан богони болохо.

Гарагай 6-да шэнын 2 (августын 16).

Хүхэгшэн тахья, 1 сагаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр. Тахья үдэр найруулан эм аршаан болохо гэдэг. Мүн бурханда, субаргада мүргэхэ, модо хуулгаха, худалдаа наймаа эрхилэхэ, юумэ, үхэр худалдажа абаха, номой сахюуса хуруулха, газарай нүхэ бүглэхэ, модо зоохо, зүүн зүг руу ябаха, тангаригаа болуулха, эльбэ дараха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, далага абаха, тушаал эзэлхэ, дасан, бурхан арамнайлаха, аргаламжада орохо, хуули тунхаглаха, сүүдэй шиидхэбэри гаргаха, эһээбэри тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин нүүхэ, үрэхэ тариха, замда гараха, бэри буулгаха, түрэ

хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, суглаа зарлаха, найрлаха, үгэлыгэ үгэхэ, гуйраншадта юумэ үгэхэ, гэрэй хуури тахиха, аршаанаар угааха, үхибүү хүдэ оруулха, бишыхан хүүгэдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл гараха, тэмсэл болохо.

Гарагай 7-до шэнын 3 (августын 17).

Улаан нохой, 9 улаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Бальжиниматай (буян хэшэгтэй), данниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, мүн субаргада мүргэхэ, бисагал үйлэдэхэ, далага абаха, наһа утадхалгын ном уншуулха, балин шатааха, буян үйлэдэхэ, һэны гэр бүрихэ, эд бараа, үхэр худалдажа абаха, уранай онол ардага хураха, суглаа зарлаха, хулгай дээрмэ дараха, дайсаниие номгодхохо, агнаха, тангаригаа болуулха, хүндэ эд, үхэр үгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан элбэгжэхэ, мал үдэхэ.

Гарагай 1-дэ шэнын 4 (августын 18).

Улаагшан гахай, 8 сагаан мэнгын, чогторгойдо хуудалтай үдэр. Бишэн нарада гахай үдэр тудаха, харшадһан удхатай, алибаа хэрэг бүтэмжгүй байха гэдэг. Тиймэһээ юрэл гэртэхи газарай гү, али албанайнгаа ажал хэжэ үнжэбэл дээрэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абалтагүй.

Ажаглалта: намарай эхин улаан бишэн нара хадаа 2 хара мэнгэтэй, галда хуудалтай гэнэ. Энэ нара болбол газарай, тэнгэрийн элшэ хүсье хүнэй бэе махабадын ажаллагаанда жэгдэрүүлэн хубаарилха хугасаатай. Эртэ унтажа, эртэ бодожо байха, шухала гэнэ. Эртэ бодобол, сэдхэл ханаанай хүдэлгөөн тайбан тогтоборитой боложо, бэеын дулаанай элшэ һайн хуримталагдаха. Энэһнээ уламжалан, амидаралай элшэ хүсэн, һүр һүлдэ һайжарха. Баруун зүгтэ шүтэн зальбарал үйлэдэжэ байбал, ехэ һайн байха гэнэ. Бэеэрээ бүхэжүүлгэдэ зориулан Дурна зүгэй онол эргые байнга хэрэглэжэ байбал, ехэ тунатай.

**ОЛИМПИАДЫ
“ЭЗЭДЭЙ” ЭРХ
ЕХЭ**

Америкын Атланта хотодо үнгэрһэн XXVI Олимпын наадам олон зоной һонирхол татаа. Зүгөөр XXVI Олимпын наадам эмхидхэл муутай гэжэ олонхи мэргэжэлгэд гоолоно.

Жэшээн, айлшадай биледтэ гэжэ 150 миллион доллар гаргалдаг американы хахадьень шахуу американецууд абалтай Харин нүгөө хахадьень хүндэтэ айлшад болон спонсорнуу хубаагдаа. Тэдэмнай баһал американецууд ха юм. Тиймэһээ оронундай түлөөлгшэдтэ оройдоол 10 процентны үлөө Росси гүрэн энэ 10 процент соһоонь эгээл ехэ хубида хүртэбэл (1,2 миллион доллар), тэрэ мүнгэниинь ехэ гүрэндэ мүн лэ байгаа.

Росси Национальна Олимпынскэ Комитедэй вице-президент Александр Козловскийн мэдүүлһэнэй ёһоор, гүрэн бүхэндэ олимпын квота гэжэ байдаг юм. Тиймэһээ Олимпын тосхондо 15.000 хүнөө олон хүн байха ёһогүй (тэрэ тоодо 10700 спортсмен). Бэшэниинь тренер, врач, массажистнууд болно. А.Козловскийн тэрэниие хаананье хүрэхгүй бага гэжэ тоолоно. Ушар иймэ тренерэй олон туһалагшад Олимпын тосхонһоо гадуур газар байжа, спортсменүүдые хангана. Тэдэ тэрэниие багадаа. Тиймэ аялшалагшадтай 90 процентны - мүн лэ һоригшод юм. Эндэ мүнөө американецуудтай тон олон “эрхэтэй”.

Зүгөөр манай журналистнууд, репортернууд 48 хуури эзэлшад абаха, һүүлдэнь үшөө арбан хоёрые. Тэдэ энэнь Олимпын “эзэдэй” тоодо орходоо, хэдэн дахин бага.

Уншаа, дуулаа һэн гүт?

ТАРБАГАН ЗОНОЙ АЖАЛДАЙ

Тарбаган хүнүүд (карлики), алипуудууд тухай олон мэдэжүүлгэ. Жэшээн, тэдэ пенсийн наһан хүртэтэ байдаг тийхэдэ инвалидууд гэжэ тоологдодоггүй байна.

Бүхэроссиин эндокринологическа институтай мэдээсэлһэнэй ёһоо тарбаган хүнүүд, алипуудууд түрэхэдөө гэмэлтэйһэн гү, али эсэгиинь үбшэлһэн ушаруудһаа дулдаана. Ушар нимэлээ урдэ гормонуудые хинадаг уураг тархиин центрууд үбшэлнэ. Тиймэ ехээр дэлгэрһэн үбшэн бэшэниие хаань, хари гүрэндэ тэрэниие аргалдаг юм.

Германида тус үбшэниие 5.000 доллароор аргалдаг байдаг. Молдавийн нэгэ тарбаган хүн тэндэ аргалуулаад, аяар 22 санимта ургаа. Мүнөө тэрэ хүн һамга абанхай. 2 үхибүүниинь ямаршьегүй үндэһэн.

Харин алипуудууд оһөдөө гол түлэб үхибүүдгүй байдаг. Зүгөөр али нэгэниинь томо хүн байгаа хаань, ямаршьегүй үхибүүд түрэг артатай.

Һүүлдэй үедэ тарбаган хүнүүдэй тоо олошоржо байна. Тэрэ ухаанайнгаа талаар манһаа нэгэниие дугуугүй юм. Харин хубааһаа хойшо хүнэй энээдэн доро ябахадаа, тэдэ өөһэниие доромгойгоор һанадаг. һанаад үзэгт даа. Бага хүнэй дүүрэн автобус ороходо гү, али магазинһаа продукт абахадаань, үгыниие һаа, гэрэ шкаф, кухни соогоо юумэ хэхэдэнь, хэды хүнээр гээшэб.

“Бага зоной” топ үсөөниинь ажалда орохо артатай юм. Эгэ “жаргалтайнуудынь” циркдэ орожо, хоолойгоо тэжээдэг. Зүгөөр тэндэ сүлөө хуури үгы шахуу байдаг.

Эндокринологическа институтай мэдээлүүдэй ёһоор, мүнөө Москвада 400, Россида 3 мянгад тарбаган хүн тоологдоно. Манай гүрэн “бага зондоо” анхаралаа бага зэргээрһе хандуулха арта гээшэ гү?

Һонинуудһаа абалтай

БАЯР ХҮРГЭНЭБДИ

Хайрата наһанай нүхэр, эсэгэ, үбгэ эсэгэ Пурбожаб Нимаевиче хүдөөлүүлгэдэ туһаламжа, дэмжэлгэ үзүүлһэнэйтнай түлөө Буряад Республикын Президентын ба Правительствын Хэрэгүүдые эрхилэлгын захиргаанда, Арадай Хурада, городской Советдэ, республикын Соёлой министерствэдэ, соёлой хүдэлмэриндэй профсоюзай рескомдо, Захааминай аймагай захиргаанда, республикын Журналистнуудай холбоондо, Олондо мэдээсэл тараадаг

хэрэгсэлүүдэй ба полиграфийн талаар гүрэнэй комитет Буряадай Түүхын музей Ветерануудай советдэ, “Буряад үнэн”, “Правда Бурятии”, “Бурятия” газеттэнь редакцинуудай коллективуудые городской телефонно станци буряад драмын театрта, Шэбэр нютагай захиргаанда Киронэй нэрэмжэтэ акционер булгэмэй зүблэдэ, “Алтан эблэдэ, түрэлгаралнуудта” нүхэдтөө үнэн зүрхэнэй баясхалан хүргэнэбди. НИМАЕВТАНАЙ

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.</p> <p>* РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕГИИ: С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогш), Б.М.Ж.ЖИЖИТОВ (харюусалгата секретар), Р.Б.ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президенттын ба Правительствын аппарат), Д.Д.СУНДАРЖИ (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: Г.Х.ДАШЕЕВА, Ц.Ц.ДОНДООГОЙ, С.Д.ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, В.И.ПИНТАЕВ. (хэблэгтэй директор).</p>	<p>Манай адрес:</p> <p>670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, “Буряад үнэн” газетын редакци.</p>	<p>Газетэ хэблэгтэй 2 хуудалан хэмжэтэй. Индекс 50901. Хэблэг 4296. Хэблэгтэ тушаалдһан сар 17.00.</p>	<p>“Республиканска типографи” гэгдэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорийн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрхэхэдэ абалтай. Заказ № 7821.</p>
---	---	--	---

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретарин - 2-50-52, секретариатай - 2-62-62, таһагууд: нийтэлгэ олонингын хүдэлмэринин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспонденцинууд: Агвиская - 42-19; Закаменскда - 30-61.
“Бурятия” хэблэгтэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вихта - 2-35-95.